

Landelijke inventarisatie insectenplagen 2008

Lindespintmijt veroorzaakt veel

Aantastingen door de lindespintmijt en overlast door stamluizen zijn het meest opvallend in de landelijke inventarisatie van insectenplagen op bomen en struiken. Verder waren er veel aardappelgallen. De paardenkastanjinieermot werd het meest gemeld en staat dus bovenaan in de Insecten Top Tien.

Tekst Leen Moraal / Beeld A. van Frankenhuijzen, Evert Ros en Leen Moraal

Leen Moraal is werkzaam bij Alterra Wageningen UR, T (0317) 48 58 20, E leen.moraal@wur.nl

Oproep waarnemers insectenplagen

Een landelijke groep vrijwilligers inventariseert sinds 1946 plagen op bomen en struiken. Dit gebeurt in het kader van Inv-onderzoek om nieuwe invasieve soorten te onderkennen en om relaties tussen plagen en klimaatverandering te onderzoeken. Een overzicht van aantastingen in bossen en natuurgebieden wordt jaarlijks gepubliceerd in 'Vakblad Bos, Natuur en Landschap'. Alterra wil het netwerk van waarnemers vitaal houden. Beheerders en andere belangstellenden die willen meedoen, zijn dus van harte welkom. Na aanmelding krijg je een informatiepakketje toegestuurd. Kun je een aantasting niet op naam brengen? Geen probleem, bij twijfel kun je insecten ter determinatie inzenden. Meer informatie over plaaginsecten is te vinden op de website www.insectenweb.nl.

1 De minuscule lindespintmijt is met het blote oog nauwelijks waarneembaar (foto: Alterra/A. van Frankenhuijzen).

In het Westland werden opvallende bladverkleuringen bij lindes waargenomen. In Wateringen ging het om een groepje leilindes dat 10 jaar geleden was aangeplant. In Naaldwijk zijn dezelfde aantastingen in alle 30 bomen van een oude wegbeplanting gezien. Ook uit Rotterdam kwamen dergelijke meldingen. In Rijswijk werden lindes in een mooie oude laan tussen twee landgoederen zwaar aangetast.

Om de diagnose vast te stellen werden bladmonsters naar Alterra opgestuurd. Met het blote oog waren ze niet te zien en zelfs met een loep viel het tegen, maar onder de microscoop waren ontelbare minuscule witgele spintmijten en ragfijne spinsels van de lindespintmijt *Eotetranychus tiliarum* (foto 1) te zien.

De mijten bijten, vooral langs de nerven, de cellen in het blad kapot waaruit ze bladgroen halen. Vanaf de onderkant van de kroon verkleurt het blad, verdort het, en valt het vroegtijdig af. In voorjaar en zomer is de diagnose lastig te stellen. Pas in de herfst, wanneer de mijten zich aan de stamvoet verzamelen om er te overwinteren, overtrekken ze stam en

2 In de herfst is een aantasting door de lindespintmijt te herkennen aan het ragfijne spinsel rondom stam en takken (foto Evert Ros).

takken met een zilverachtig ragfijn spinsel (2).

In droge warme zomers kunnen er wel 10 generaties optreden. Een plaag doet zich vooral voor in de grote steden waar de warmteminnende mijten van het gunstige microklimaat profiteren. Het is dus opmerkelijk dat de aantastingen in het Westland zich in 2008 voordeden tijdens een vrij gematigde zomer, en dan ook nog buiten het warme microklimaat van de stad.

Volgens een beheerder staan veel bomen in het Westland op ongunstige groeiplaatsen en juist bomen die achterlopen in de groei lijken het meest te

bladverkleuring

3 De aardappelgal was opvallend vaak in wegbeplantingen aanwezig.

worden aangetast. Op zijn beurt zal de lindespintmijt tengevolge van een vroegde bladval en het klein blijven van blad- en bloemknoppen een verdere verzwakking van de boom veroorzaken.

Vroeger werd de mijt wel bestreden door in het voorjaar lijmbanden op de stam aan te brengen.

Aardappelgallen in wegbeplantingen

Op eiken komen ongeveer 55 verschillende gallen voor. Er zijn bladgallen, takgallen, stamgallen, vruchtgallen en zelfs wortelgallen. Eén van de meest opvallende is de aardappelgal (3) die op de takken gevormd wordt door de galwesp *Biorhiza pallida*. Deze galwesp vliegt in het voorjaar en legt haar eitjes in de knoppen. De aangetaste knoppen zwellen snel op tot grote geelbruine sponzige ballen tot 4 cm doorsnede. In de gallen zitten meerdere larven in een eigen galkamertje. In juni/juli verschijnen de volwassen galwespen die hun eitjes aan de wortels afzetten.

In de grond ontwikkelen zich onregel-

matige donkerbruine gallen. De larven in deze gallen ontwikkelen zich in 16 maanden tot volwassen galwespen. Deze vliegen in het vroege voorjaar naar de kroon om daar weer takgallen te veroorzaken. De gallen blijven nog lang aan de takken zitten. In de winter, als er geen blad meer aan de bomen zit is dat een opvallend verschijnsel.

Vingerdikke gangen in takken

In Woerden en Epe werden bij es en sierappel takbreuken met verdorde bladeren in de kroon waargenomen. Op de plaats van de breuk zaten vingerdikke gangen (4). In een enkele gang zat een 6 cm lange gele zwartgestippelde rups. Het ging om de gele houtrups *Zeuzera pyrina*, een aan de wilgenhoutrups verwante soort. Vanaf juni legt *Zeuzera pyrina* eitjes in bastwonden of schorsspleten. De uitkomende jonge rupsjes boren eerst in een bladsteel, vervolgens in een twijg en later in een tak waarin ze een tot 40 cm lange gang maken. De totale ontwikkeling bedraagt 2-3 jaar.

De aantasting verradert zich door de

4 Gangen van de gele houtrups zitten in takken van allerlei loofbomen.

productie van bruin boormeel. Men kan proberen jonge rupsen te doden door een staaldraad in de gang te steken of de gang vol te spuiten met PUR-schuim. Zwaar aangetaste takken kun je beter afzagen en verbranden. Om aantastingen te beperken kun je boomwonden met een wondafdekmiddel behandelen. De houtrups kan verschillende boomsoorten aantasten zoals eik, es, linde, berk, esdoorn, sierkers, sierappel en populier.

Tegenwoordig moeten we alert zijn op aantastingen door de Aziatische boktorren *Anoplophora glabripennis* en *A. chinensis*. Daarom moeten houtborende insecten meer dan ooit in de gaten worden gehouden.

Overlast door takluizen

Op verschillende plaatsen krioelde het van grote donkere luizen op stammen van naaldbomen. Ze zaten in tuinen op solitaire fijn- en zilversparren. De luizen gaven overlast omdat ze soms met duizenden de boom verlieten en op gevels en terrasjes terechtkwamen. Het ging om takluizen, *Cinara*-soorten (5).

5

Zonder natuurlijke vijanden komen takluizen met name in stedelijke gebieden met duizenden voor op solitaire fijn- en zilversparren.

6

Larven van de elzenbladwesp in de karakteristieke S-vorm.

Er zijn verschillende takluissoorten die erg op elkaar lijken. Ze zitten tussen de naalden en zuigen aan de twijgen. Op een bepaald moment verlaten ze de kroon en lopen ze met duizenden over de stam. Bij overlast kunnen ze eenvoudig met een harde waterstraal uit de tuinslang van de stam worden gespoten.

Overbevolking van takluizen in stedelijk gebied ontstaat door het gemis aan natuurlijke vijanden. In bossen treden nooit zulke hoge dichtheden op.

Elzenbladwesp vreet groepsgewijs

In Oostkapelle werd bladvraat van de elzenbladwesp *Croesus septentrionalis* (6) waargenomen. De tot 2 cm lange larven vreten groepsgewijs aan de bladrand, waarbij ze hun achterlijf in een S-vorm omhoog houden. Bij verstoring richten ze hun achterlijven ter afweer omhoog.

De volwassen wespjes verschijnen in mei-juni en maken een snede in de bladnerf waarin ze hun eitjes leggen. De bladeren van els en berk worden vanaf de bladrand weggevreten tot alleen de hoofdnerf overblijven. De volgroeide larven begeven zich naar de bodem om er te verpoppen. Er zijn twee generaties per jaar waarbij de larven van de tweede generatie in de nazomer het meest talrijk zijn.

Aantastingen komen bijna alleen voor bij kleinere struiken. Om ontbladering te voorkomen kan het in de tuin zinvol zijn om in een vroeg stadium de bladeren met larven te verwijderen. Deze bladwesp kan mogelijk worden verward met de wilgenbladwesp en de lijsterbesbladwesp.

Heksenbezem in wilgen

Bij Schiedam en Zwolle hadden sommige schietwilgen heksenbezemachtige vormen aan de twijgen (7). Het gaat om adventiefknoppen die tot korte takjes uitgroeien. Deze woekeringen of gallen zijn 5-40 cm groot en hebben een zeer onregelmatige vorm. De gallen kunnen in grote aantallen voorkomen op een bepaalde boom, terwijl buurbomen van dezelfde wilgensoort niet aangetast zijn.

De galmijt *Eriophyes triradiatus* is vaak massaal in deze gallen aanwezig maar men is er nog niet zeker van of de gallen ook daadwerkelijk door deze mijten veroorzaakt worden.

Perenprachtkever in meidoorn en sierpeer

De laatste jaren worden steeds vaker meidoorns en sierperen aangetast door de warmteminnende perenprachtkever *Agrilus sinuatus*. Het betreft vaak bomen

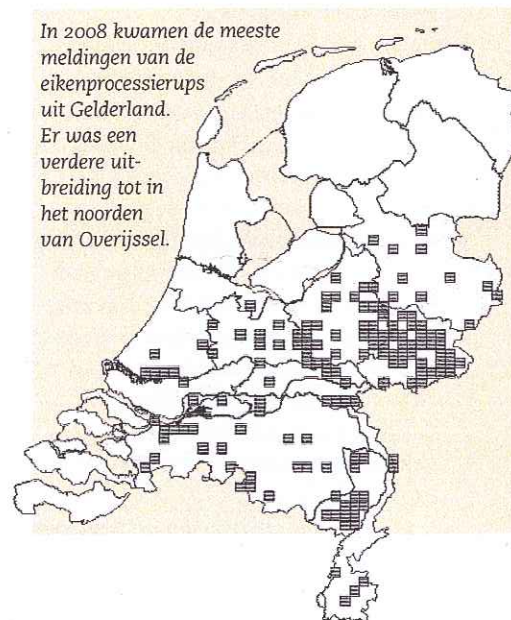
die in het stedelijk groen op een ongunstige groeiplaats staan.

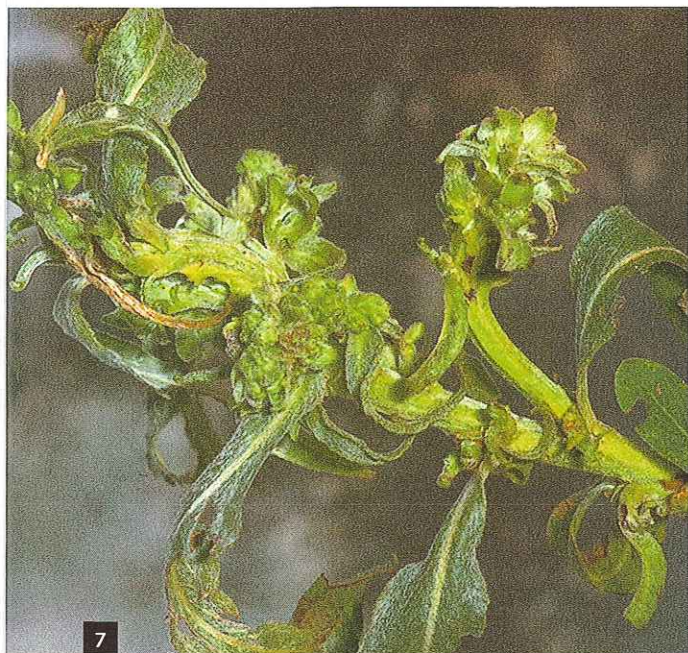
Gestreste bomen zijn gevoelig voor aantastingen. De keverlarve knaagt een zigzaggang onder de schors (8) waardoor de bomen geringd worden. Takken kunnen hierdoor afsterven maar de boom kan ook dood gaan. De koperkleurige kevers (9) verlaten de boom via 5 mm brede karakteristieke D-vormige uitvlieggaatjes.

Achttien jaar eikenprocessierups

2008 was het achttiende jaar met overlast en met een verdere noordwaartse

In 2008 kwamen de meeste meldingen van de eikenprocessierups uit Gelderland. Er was een verdere uitbreiding tot in het noorden van Overijssel.

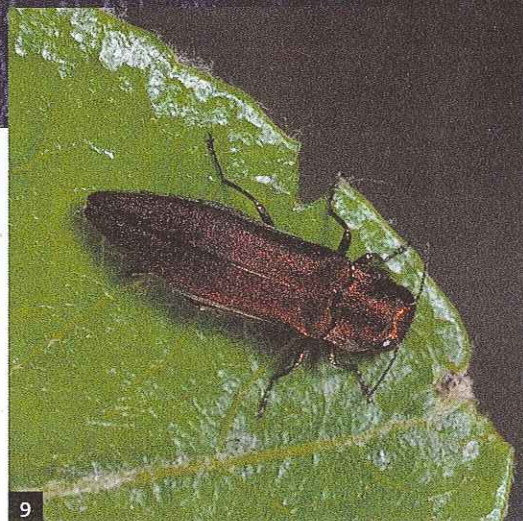

7 Mijten veroorzaken waarschijnlijk heksenbezems bij wilg.

8 Zigzaggang van de perenprachtkever.

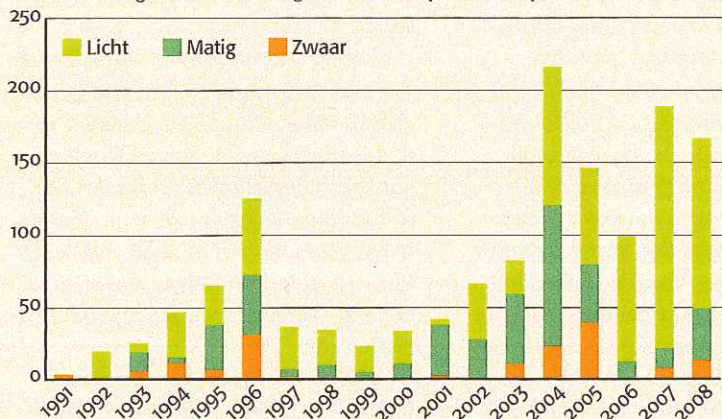

9 De warmteminnende perenprachtkever wordt steeds vaker gezien in het stedelijk groen.

uitbreiding van de eikenprocessierups. Relatief veel meldingen kwamen uit Gelderland en Overijssel. Er lijkt een duidelijk verband met klimaatverandering te zijn. Aan de hand van onze data is berekend dat in 2020 de eikenprocessierups in het gehele land aanwezig kan zijn.

Om tot een ecologisch verantwoorde bestrijding te komen is een leidraad opgesteld. Op bepaalde plekken kan men branden of de rupsen wegzuigen. In andere situaties kan de rups bestreden worden met een bacteriepreparaat. Hiermee dood je echter ook andere rupsensoorten in de eiken en in de vegetatie eronder. ■

Aantal meldingen van aantastingen door eikenprocessierups

Insecten Top Tien 2008

- 1 Paardenkastanjeemermot – *Cameraria ohridella*
- 2 Eikenprocessierups – *Thaumetopoea processionea*
- 3 Spinselmotten – *Yponomeuta*-soorten
- 4 Horzelvlinder – *Sesia apiformis*
- 5 Koningsdopluis – *Pulvinaria regalis*
- 6 Robiniagalmug – *Obolodiplosis robiniae*
- 7 Wilgenhoutrups – *Cossus cossus*
- 8 Takluizen – *Cinara*-soorten
- 9 Lindespintmijt – *Eotetranychus tiliarum*
- 10 Lindebladluis – *Eucallipterus tiliae*

Meer informatie over de plagen op www.tuinenlandschap.nl